

Міжнародні зобов'язання України у сфері запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму

Автор: Берназюк Ян

Організація: Верховний Суд

Видання: Конституціоналіст · 2023

Дата публікації: 2024-12-30

Постійна адреса: <https://constitutionalist.com.ua/mizhnarodni-zobov-iazannia-ukrainy-u-sferi-zapobihannia-vykorystanni-u-finansovoi-sistemy-dlia-tsilej-vidmyvannia-hroshej-abo-finansuvannia-teroryzmu-2/>

Відомості про автора

Я.О. Берназюк,

доктор юридичних наук, професор

заслужений юрист України,

e-mail: bern1979@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2353-4836

Анотація

Україна прийняла на себе низку зобов'язань вести боротьбу з організованою злочинністю та легалізацією (відмиванням) коштів, оскільки порушення законодавства у сфері фінансового моніторингу становить загрозу міжнародній та національній безпеці у фінансовій сфері.

Відповідно до статті 20 Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27 червня 2014 року (ратифікована із заявою Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 року) сторони співробітничать з метою запобігання та боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням тероризму. Із цією метою Сторони посилюють двостороннє та міжнародне співробітництво у цій сфері, зокрема співробітництво на оперативному рівні. Сторони забезпечують імплементацію відповідних міжнародних стандартів, зокрема стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму (FATF) та стандартів, рівнозначних тим, які були прийняті Союзом.

У Спільній заяві від 2 липня 2022 року Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України щодо рішення Європейської Ради про надання Україні статусу кандидата на членство в Європейському Союзі Україна висловила рішучу налаштованість на виконання рекомендацій, визначених у Висновку Європейської Комісії від 17 червня 2022 року та рішенні Європейської Ради від 23-24 червня 2022 року про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС, одним з яких є боротьба з відмиванням коштів.

Крім того, відповідно до статті 6 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime), від 8 листопада 1990 року (Конвенцію ратифіковано із заявами і застереженнями Законом № 738/97-ВР (738/97-ВР) від 17 грудня 1997 року) кожна Сторона вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для того, щоб дії, вчинені навмисно, розглядалися внутрішнім законодавством як злочини, а саме:

а) перетворення або передача власності, усвідомлюючи, що така власність є доходом, з метою приховування або маскуванню незаконного походження власності або з метою сприяння будь-якій особі, замішаній у вчиненні предикатного злочину, уникнути правових наслідків її дій;

b) приховування або маскуванню справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, стану, переміщення, прав стосовно власності або володіння нею, усвідомлюючи, що така власність є доходом;

і з урахуванням її конституційних принципів і фундаментальних засад її правової системи:

c) набуття, володіння або використання власності, усвідомлюючи під час отримання, що така власність була доходом;

d) участь у вчиненні, об'єднання або змова з метою вчинення, замах на вчинення, пособництво, підмова, сприяння і поради щодо вчинення будь-якого із злочинів, визначених відповідно до цієї статті.

Також з метою сприяння співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею Резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року було прийнято Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (United Nations Convention Against Transnational Organized Crime) (Конвенцію ратифіковано із застереженнями і заявами Законом № 1433-IV (1433-15) від 4 лютого 2004 року).

Відповідно до статті 2 Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16 травня 2005 року (Конвенцію ратифіковано з заявами і застереженнями Законом № 2698-VI (2698-17) від 17 листопада 2010 року) кожна Сторона забезпечує свою спроможність здійснювати пошук, відстежувати, визначати, заблокувати, заарештовувати й конфіскувати майно, законного або незаконного походження, використане або призначене для використання будь-яким чином цілком або частково, для фінансування тероризму, або доходи, одержані в результаті цього злочину, та забезпечити із цією метою співробітництво в якомого більшому обсязі.

Крім того, Директивою Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 року про запобігання використанню фінансової системи для цілей відмивання грошей або фінансування тероризму, про внесення змін до Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 та про скасування Директиви Європейського Парламенту і Ради 2005/60/ЄС та Директиви Комісії 2006/70/ЄС (Directive (EU) 2015/849 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on the prevention of the use of the financial system for the purposes of money laundering or terrorist financing, amending Regulation (EU) No 648/2012 of the European Parliament and of the Council, and repealing Directive 2005/60/EC of the European Parliament and of the Council and Commission Directive 2006/70/EC), визначено, що для цілей цієї Директиви такі діяння, якщо вони вчинені умисно, повинні вважатися відмиванням грошей:

(a) конвертація або передавання власності з усвідомленням того, що ця власність отримана внаслідок злочинної діяльності або акту участі в такій діяльності, з ціллю приховування або укривання незаконного походження власності або надавання допомоги будь-якій особі, причетній до здійснення такої діяльності, для уникнення юридичних наслідків діяння такої особи;

(b) приховування або укривання дійсної природи, джерела походження, розташування, відчуження, руху власності, речових або майнових прав на власність з усвідомленням того, що така власність отримана внаслідок злочинної діяльності або акту участі в такій діяльності;

(b) придбання власності, володіння нею або її використання з усвідомленням того, що така власність отримана внаслідок злочинної діяльності або акту участі в такій діяльності;

(d) участь у вчиненні будь-якої з дій, зазначених у пунктах (a), (b) та (c), об'єднання з іншими особами для її вчинення, спроби її вчинення і надання допомоги для її вчинення, співучасть у її вчиненні, сприяння її вчиненню та консультування стосовно її вчинення.

Відмивання грошей повинно вважатися таким, навіть якщо діяльність, що внаслідок неї було отримано власність, яка відмивається, була здійснена на території іншої держави-члена або третьої країни.

Також необхідно згадати, що застосовуючи положення вищезгаданої Директиви (ЄС) 2015/849, Суд ЄС ухвалив рішення від 22 листопада 2022 року в об'єднаних справах № C-37/20 та № C-601/20, (EU Court of Justice: Judgment of the Court in joined Cases C-37/20 and C-601/20: Luxembourg Business Registers and Sovim Anti-money-laundering directive), які стосувалися прийняття закону про публічне розкриття інформації про

бенефіціарних власників корпоративних та інших юридичних осіб організації з метою забезпечення прозорості їх діяльності та запобігання відмиванню грошей і фінансуванню тероризму. У цьому рішенні Суд ЄС визнав, що за допомогою заходу, про який йдеться, законодавча влада ЄС прагне запобігти відмиванню грошей і фінансуванню тероризму, створюючи за допомогою підвищеної прозорості середовища, яке менш імовірно буде використано для цих цілей; таким чином законодавча влада переслідує мету загального інтересу, яка може виправдати навіть серйозне втручання в основні права, і що доступ широкої громадськості до інформації про бенефіціарну власність є доречним для сприяння досягненню цієї мети.

Крім того, що 14 грудня 2022 року на засіданні Ради Європи було ухвалено План дій Ради Європи для України «Стійкість, відновлення та реконструкція» на 2023–2026 року (Council of Europe Action Plan for Ukraine «Resilience, Recovery and Reconstruction» 2023–2026), в якому одним із завдань визначено сприяння досягненню Україною відповідності стандартам Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), надання технічної підтримки, юридичних та політичних консультацій органам влади щодо виконання невиконаних рекомендацій Комітету експертів з оцінки заходів протидії відмиванню грошей та фінансуванню боротьби з тероризмом (MONEYVAL), узгодження із стандартами ЄС української системи запобігання та боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму, а також фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення.

Аналогічні завдання визначені Меморандумом про взаєморозуміння між Україною як позичальником та Європейським Союзом як кредитором (Memorandum of Understanding and loan agreement for the third EU Macro-Financial Assistance (MFA) programme to Ukraine), укладеним на підставі Регламенту (ЄС) 2022/2463 Європейського Парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року про створення Інструменту надання підтримки Україні на 2023 рік (макрофінансова допомога +), OJ L 322, 16 грудня 2022 року (Regulation (EU) 2022/2463 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 establishing an instrument for providing support to Ukraine for 2023 (macro-financial assistance +). Зокрема, зазначено, що до важливих реформ внутрішньої політики належить утвердження верховенства права, що включає, крім іншого, удосконалення нормативно-правової бази у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму шляхом розробки відповідного вторинного законодавства та досягнення прогресу в розвитку інституційної спроможності щодо бенефіціарної власності (3 квартал 2023 року).

Прийняття Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-ІХ було спрямоване на виконання міжнародних зобов'язань у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, пункту 26 Плану заходів на 2017–2019 роки з реалізації Стратегії розвитку системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 року № 601-р; пунктів 35 та 586 Плану заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, затвердженого постановою Уряду від 25 жовтня 2017 року № 1106; пункту 36е Меморандуму про співпрацю між Україною та МВФ та з метою імплементації норм четвертої Директиви (ЄС) 2015/849 «Про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму» та норм Регламенту (ЄС) 2015/847 «Про інформацію, що супроводжує грошові перекази» і виконання ключових умов для надання Європейським Союзом Україні в жовтні 2019 року другого траншу макрофінансової допомоги розміром 500 млн євро.

Частиною першою статті 3 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» передбачено, що запобігання та протидія ґрунтуються на принципах, зокрема: пріоритетності захисту законних інтересів громадян, суспільства і держави від шкоди, заподіяної внаслідок легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення; надання пріоритету заходам із запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення над заходами з протидії їм; застосування ризик-орієнтованого підходу під час проведення фінансового моніторингу.

Важливість посиленого контролю у сфері фінансового моніторингу також підтверджується положеннями статті 68 Закону України «Про Національний банк України», відповідно до якої Національний банк розміщує (публікує) в установленому ним порядку на сторінках офіційного Інтернет-представництва Національного банку інформацію, пов'язану з порушенням банком (філією іноземного банку, небанківською фінансовою установою, іншою юридичною особою, державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за якими здійснює Національний банк) законів України та/або нормативно-правових актів Національного банку, що регулюють відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, із зазначенням назви банку (філії іноземного банку, небанківської фінансової установи, іншої юридичної особи, державне регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за якими здійснює Національний банк), зокрема, відомості про оскарження вищезазначених заходів впливу та про відповідне рішення суду, що набрало законної сили (за наявності).

Крім того, розглядаючи конституційне подання 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статей 96-1, 96-2 Кримінального кодексу України (щодо спеціальної конфіскації), Конституційний Суд України у пунктах 2.3 та 2.5 мотивувальної частини Рішення від 30 червня 2022 року № 1-р/2022 зазначив, що з огляду на те, що Україна є стороною низки міжнародних договорів, що регулюють відносини з конфіскації або іншого примусового безоплатного вилучення доходів, одержаних унаслідок злочинної або іншої протиправної діяльності, існує необхідність внесення змін до Кримінального кодексу України, щоб забезпечити обов'язкове застосування заходів з питань конфіскації доходів, одержаних шляхом учинення всіх корупційних правопорушень або правопорушень, пов'язаних з корупцією; забезпечити, щоб режим конфіскації допускав конфіскацію доходів або застосування грошових санкцій із співставними наслідками; переглянути тимчасові заходи, щоб зробити процедуру виявлення та арешту доходів, одержаних шляхом корупційних дій на етапах кримінального розслідування та кримінального переслідування, ефективною та дієвою.

В абзаці третьому пункту 2.8 мотивувальної частини вищезазначеного Рішення Конституційний Суд України підсумував, що унормування відносин із застосування спеціальної конфіскації оспорюваними статтями Кримінального кодексу України було здійснено з метою адаптації, уніфікації та гармонізації національного законодавства України з актами Європейського Союзу як складниками процесу євроінтеграції України; євроінтеграція України вимагає утвердження правдивої демократії, додержання людських прав та верховенства права (правовладдя) як загальноєвропейських цінностей.

Оскільки Україна є учасником низки міжнародних актів у сфері боротьби з відмиванням коштів та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, то заходи контролю за первинними суб'єктами фінансового моніторингу мають бути особливо суворими.

З метою виконання міжнародних зобов'язань та вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу на Національний банк України покладено повноваження щодо нагляду за діяльністю комерційних банків, зокрема, щодо забезпечення стабільного розвитку і діяльності банків в Україні, створення належного конкурентного середовища на фінансовому ринку, забезпечення захисту законних інтересів вкладників і клієнтів банків, створення сприятливих умов для розвитку економіки України.

Забезпечення фінансової стабільності банківського сектору має надзвичайно важливе суспільне значення, в тому числі для забезпечення і гарантування конституційних прав і свобод, оскільки неефективність фінансової системи призводить до зменшення надходжень до Державного бюджету, а також до виникнення значних непередбачуваних витрат на порятунок фінансової системи, що обмежує державу у її можливостях забезпечувати належним чином конституційні права і свободи, зокрема, в сфері позитивних обов'язків держави.

Файли матеріалу

[Оригінальний файл автора](#)